



Офис за демократични институции и човешки права

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
17 юни 2001 г.

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД



Варшава

31 август 2001 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. РЕЗЮМЕ	1
II. УВОД И БЛАГОДАРНОСТИ	2
III. ПОЛИТИЧЕСКА ОБСТАНОВКА.....	3
IV. ПРАВНА РАМКА.....	4
V. ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗБОРИТЕ.....	7
A. ИЗБИРАТЕЛНИ СПИСЪЦИ.....	9
B. РЕГИСТРАЦИЯ НА КАНДИДАТИТЕ И ПАРТИИТЕ	9
C. ЖАЛБИ И ОБЖАЛВАНИЯ	12
D. ПРЕДИЗБОРНА ОБСТАНОВКА И ПРЕДИЗБОРНА КАМПАНИЯ	14
VI. МЕДИИ	14
VII. НАБЛЮДЕНИЕ НА МЕДИИТЕ.....	17
A. ТЕЛЕВИЗИЯ	17
B. ПЕЧАТНИ МЕДИИ	17
VIII. УЧАСТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА И ЖЕНИТЕ	18
IX. НАБЛЮДАТЕЛИ ОТ СТРАНАТА.....	19
X. ИЗБОРНИЯТ ДЕН (ГЛАСУВАНЕ И ПРЕБРОЯВАНЕ)	19
A. ГЛАСУВАНЕ	20
B. ПРЕБРОЯВАНЕ НА ГЛАСОВЕТЕ	20
C. ОБОБЩАВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ	21
XI. ОКОНЧАТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ.....	22
XII. ПРЕПОРЪКИ.....	22
A. ПРАВНА РАМКА	23
B. РЕГИСТЪР НА ГЛАСОПОДАВАТЕЛИТЕ.....	24
C. МЕДИИ	24

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
17 Юни 2001

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД¹

I. РЕЗЮМЕ

Проведените на 17 юни парламентарни избори в Република България протекоха при спазване на поетите от страната ангажименти в рамките на ОССЕ за провеждане на демократични избори, изложени в Документа от Копенхаген от 1990 г.

Тези парламентарни избори бяха петите по ред от установяването на многопартийна система, а досегашният Парламент бе първия, който приключи пълния си четиригодишен мандат от приемането на действащата Конституция през 1991 г. до сега. През изминалите четири години България постигна забележителен напредък в редица области, сред които стабилизация на националната валута и известен икономически растеж. Въпреки това, широкото недоволство от трудностите, причинени от социалните реформи, доведе до тежки загуби за управляващата коалиция. На нейно място, почти 43 процента от гласовете и точно половината от депутатските места в 240-членното Народно събрание бяха спечелени от създадената два месеца преди изборите коалиция Национално движение “Симеон Втори”, оглавявана от Симеон Сакскобургготски, бивш цар на България.

В правната рамка на тези избори е залегнал адекватен и ясен Избирателен закон. Избирателните комисии на всички равнища изпълняваха своите задължения професионално, безпристрастно и по прозрачен начин.

Предизборната кампания като цяло премина вяло. Макар да изглеждаше, че интересът на обществеността към нея е доста ограничен, избирателната активност достигна 67%.

Множество електронни медии – обществени и частни, както и печатни медии, осигуриха на обществеността широк достъп до информация и разнообразни мнения. От друга страна, обаче, текстовете на Избирателния закон, уреждащи отразяването на кампанията в обществените средства за информация се оказаха прекалено рестриктивни. Освен това, участниците в изборната надпревара трябваше да заплащат за всички свои изяви в обществените електронни медии, включително дебатите. Тези особености на практика ограничиха медийното отразяване на кампанията.

Гласуването протече в атмосфера на спокойствие и ред и бе проведено в съответствие с Избирателния закон. В докладите на наблюдателите от относително голям брой избирателни секции, обаче, се съобщава, че някои гласоподаватели не са открили имената си в избирателните списъци или не са представили необходимите документи

¹ Настоящият доклад може да бъде получен и на български език. Официален документ, обаче, представлява единствено оригиналът му на английски език.

за самоличност. Наблюдателите отбелязват малко на брой проблеми при преброяването на гласовете и обобщаването на резултатите на районно ниво, сред които и за присъствието на служители без нужното за това разрешение.

В резултат от тези избори, рязко нарасна броят на жените в Парламента - от 27 (11%) на 63 народни представители (26%). Националните малцинства, обаче, не бяха представени в достатъчна степен в листите на повечето от партиите.

Макар проведените избори да бяха в съответствие с поетите ангажименти в рамките на ОССЕ за демократични избори, в изборния процес има какво още да се усъвършенства. Избирателното законодателство съдържа разпоредби, които пораждат безпокойство, включително поради неуреденото право на акредитирани местни и международни наблюдатели да следят обобщаването на резултатите. Също така, разпоредбите относно медиите са прекалено рестриктивни. И двата аспекта се разглеждат по-подробно в Препоръките на настоящия доклад.

ОССЕ/ОДИЧП изразява своята готовност да продължат сътрудничеството си с властите и гражданското общество на България.

II. УВОД И БЛАГОДАРНОСТИ

По покана на българските власти, на 19 май 2001 г. Офисът за демократични институции и човешки права към Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ/ОДИЧП) установи своя Мисия за наблюдение на изборите (МНИ) в Република България във връзка с парламентарните избори на 17 юни. За Ръководител на МНИ бе назначен Посланик Чарлз Магий (САЩ).

Настоящият доклад обобщава констатациите на шестимата чуждестранни експерти, работили в София, и на четиримата дългосрочни наблюдатели, разположени в Пловдив, Варна и Плевен, на 132 краткосрочни наблюдатели от 23 страни-членки на ОССЕ, включително делегация, състояща се от четирима парламентаристи от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ), водена от г-н Хининг Гелерод, както и на представители на базираните в София дипломатически представителства, чуждестранни правителствени и международни неправителствени организации. Малкият брой дългосрочни наблюдатели, предоставени на МНИ, ограничи възможността да бъдат обхванати изборите на ниво райони. В деня на изборите наблюдателите докладваха от 752 избирателни секции във всичките 31 избирателни райони. На 18 юни, делегацията на ОССЕ/ОДИЧП и ПАСЕ, конституирана като Международна мисия за наблюдение на изборите (ММНИ), направи съвместно изявление за предварителните си констатации и заключения.

ОССЕ/ОДИЧП би желала да изрази своята благодарност на Министерството на външните работи, Централната избирателна комисия и на други централни и местни органи на Република България за оказаната от тях помощ и сътрудничество в хода на наблюдението. ОССЕ/ОДИЧП би желала да благодари също и на посолствата и международните организации в България за тяхната подкрепа в деня на изборите, и

особено на Американската агенция за международно развитие за предоставената от нея финансова подкрепа, благодарение на която стана възможно изпращането на 18 краткосрочни наблюдатели от съседни и близки страни.

III. ПОЛИТИЧЕСКА ОБСТАНОВКА

Парламентарните избори на 17 юни бяха петите по ред от установяването на многопартийна система и четвъртите, провеждани на основата на пропорционално представителство с четири процентна бариера. Преди тях, многопартийни парламентарни избори се проведеха през 1990 г. (за Велико народно събрание, натоварено със задачата да приеме нова конституция), 1991 г., 1994 г. и 1997 г. Изборият на 19 април 1997 г. Парламент бе първият, от приемането на действащата Конституция през 1991 г. насам, който приключи пълния си четиригодишен мандат.

Предходното Правителство встъпи в длъжност в много трудно време, след рязкото влошаване на българската икономика през зимата на 1996-97 г. През изминалите четири години България постигна забележителен напредък в редица области. Стабилизира се националната валута, икономиката отбеляза растеж, макар да остава слаба, ускориха се процесите на приватизация и възстановяване на собствеността върху земята. Освен това, страната отбеляза известен напредък по пътя към европейската и транс-атлантическа интеграция. България започна преговори за присъединяване с Европейския съюз и се приближи към НАТО. Високото ниво на безработицата и относително niskия стандарт на живот, обаче, продължават да бъдат проблеми за българското общество. Освен това, няколко скандала по твърдения за корупция оказаха своето отрицателно влияние върху общественото възприятие за политическия живот и политиците. В тази обстановка, появата на политическата сцена на едно ново движение, което извлече дивиденди от широкото недоволство, предизвикано от цената на икономическите и социалните реформи, коренно и рязко промени баланса между основните политически действащи лица.

За разлика от предишни избори, всички основни участници в надпреварата на изборите от 17 юни публично заявиха, че подкрепят членството на страната в ЕС и НАТО. На лице бе и общ консенсус относно необходимостта от продължаване на икономическите и социални реформи, макар че имаше значителни различия по въпроса за скоростта и степента на реформите и по начина, по който държавата трябва да се намесва в икономическите въпроси и да се стреми да смекчи социалната цена на прехода.

Група народни представители поиска от Конституционния съд да поясни дали мандатът на тогавашния Парламент изтича на 19 април, т.е. четири години след последните избори, или на 7 май – четири години след полагането на клетва от народните представители. На 22 март Съдът се произнесе, че мандатът на тогавашния Парламент изтича на 19 април, и че съгласно Конституцията е необходимо да се проведат избори в срок най-късно до 19 юни. В следствие на това, на 29 март Президентът Петър Стоянов насрочи парламентарни избори за 17 юни.

Най-значимите партии и коалиции, които се състезаваха на изборите на 17 юни, бяха:

- Управляващата коалиция Обединени демократични сили (ОДС), включваща Съюза на демократичните сили (СДС), Народен съюз, Българската социалдемократическа партия и Националното движение за права и свободи (последното реши да се изтегли от коалицията малко преди изборите, но технически остана част от ОДС и кандидатите му останаха в листата на ОДС);
- Коалиция за България, обединяваща Българската социалистическа партия (БСП) и няколко по-малки леви формации;
- новосъздадената коалиция “Национално движение Симеон Втори”;
- Коалиция “Движение за права и свободи” (ДПС), включваща едноименната партия (която представлява предимно турското етническо малцинство в страната), Либералния съюз и Евророма – формация, представляваща ромското население;
- Българската Евролевица и двамата ѝ коалиционни партньори – Българската единна социалдемократическа партия и Български земеделски народен съюз (една от повече от десетина на брой формации, използващи различни вариации на това име); и
- Коалиция “Гергьовден – Вътрешно-македонска революционна организация (ВМРО).

От тях, на предните парламентарни избори четири-процентната бариера преминаха ОДС, БСП, ДПС и Евролевицата. Петата партия, която влезе в Парламента в резултат на изборите от 1997 г., Българският бизнес блок (БББ), междувременно се бе разцепила. Една част, водена от бившия партиен лидер Жорж Ганчев, се състезава на изборите под името “Блокът на Жорж Ганчев”. Другата фракция, която запази юридическите права върху името “Български бизнес блок”, също участва в изборите на 17 юни, но предложи само един кандидат.

От останалите формации, участвали в изборите на 17 юни, две предизвикаха особени спорове и бяха обвинени, че участват основно, за да отнемат гласове от Коалицията “Национално движение Симеон Втори” – обвинение, което и двете отхвърлиха. Това бяха Коалиция “Симеон II” и Коалиция “Национално обединение за Цар Симеон II”. Тези две коалиции, както и още няколко малки формации с монархическа ориентация, също използваха в кампаниите си портрета на бившия цар. В крайна сметка, Коалиция “Симеон II” получи 3.44% от валидните гласове, а Коалиция “Национално обединение за Цар Симеон II” спечели други 1.70%.

IV. ПРАВНА РАМКА

Приетата на 12 юли 1991 г. Конституция на България установява еднокамарен Парламент – Народното събрание – с 240 члена, избирани за четиригодишен срок чрез тайно гласуване в преки избори.

Освен от Конституцията, изборите се уреждат от законови нормативни актове. Най-важните от тях са: Закона за избиране на народни представители (приет през април 2001 г.), Закона за политическите партии (приет през март 2001 г.), Закона за

Върховния административен съд (приет през 1997 г.) и Закона за достъп до документите на бившата “Държавна сигурност” (приет през 1997 г.). Освен това, тези избори се уреждаха от множество инструкции и решения на Централната изборителна комисия (ЦИК).

За целите на парламентарните избори, България се разделя на 31 изборителни райони. На всеки изборителен район се падат между четири и четиринадесет депутатски места в Парламента, в зависимост от броя на населението. За тези избори ЦИК изчисли броя на мандатите за всеки изборителен район на базата на предварителните данни от преброяването на населението, извършено през март 2001 г.

Изборителните райони се разделят на изборителни секции, които се определят от кметовете на общините и обхващат най-малко 20 и най-много 1,000 гласоподаватели. По време на изборите през 2001 г., секциите обхващаха средно 400–500 гласоподаватели, като броят варираше между секциите, разположени в районите на градовете (често с над 500 гласоподаватели) и тези в селските райони (често с по-малко от 200 гласоподаватели). Бяха създадени общо 12,379 изборителни секции, от които 157 – в чужбина.

Повечето от кандидатите се включиха в надпреварата за 240-те места в Парламента чрез листите на партии или коалиции, които се съставят поотделно за всеки изборителен район. Всеки кандидат има право да се кандидатира най-много в два изборителни района в листата на една и съща партия или коалиция. В случай, че спечели мандат и в двата изборителни района, кандидатът решава кое място да задържи и се заменя със следващия кандидат от листата в другия изборителен район. Независимите кандидати, които се издигат от инициативни комитети, могат да се кандидатира само в един изборителен район.

Тези избори се проведоха на базата на пропорционална система. За да участват в разпределението на местата, партиите и коалициите трябваше да преодолеят 4-процентна бариера. Местата се разпределят, като системата д’Ондт се прилага на два пъти. Първо, определя се общия брой на депутатските мандати за всяка партия на национално равнище, след което методът д’Ондт се използва за втори път за разпределяне на местата по изборителни райони. Независимите кандидати са избрани, ако са получили не по-малко от районната изборителна квота, която се определя, като броят на валидните гласове, подадени в съответния изборителен район, се разделя на броя на мандатите, определени за района.

Макар правото да бъдат избрани да имат българите, навършили 21 години, които нямат друго гражданство, българските граждани имат правото да гласуват след навършване на 18-годишна възраст, с изключение на поставените под запрещение и на изтърпяващите наказанието лишаване от свобода.

Приетият неотдавна Закон за избиране на народни представители (април 2001 г.) дава адекватна и ясна правна рамка за провеждането на демократични избори. Редица

разпоредби на новия закон отбелязват напредък в сравнение с предходното законодателство:

- Новите разпоредби за гласуването дават подробен и ясен набор от изисквания.
- Също така, новите разпоредби за преброяването на гласовете и обобщаването на резултатите въвеждат ясни и практически приложими правила.
- Новият закон в достатъчна степен урежда гласуването на лица, нуждаещи се от чужда помощ.
- Изискванията относно регистрацията на независимите кандидати не са толкова утежнени. Новият закон постепенно намалява броя на необходимите подписи съобразно броя на мандатите за избирателния район, в който желае да се кандидатира кандидатът, докато по стария от кандидатите се изискваше да представят 2,000 подписа в своя подкрепа, без разлика на броя на местата в съответния избирателен район.

Тези нови моменти, и по-специално разпоредбите, уреждащи процедурите в деня на провеждането на изборите, повишиха доверието в почтеността на избирателния процес. Някои аспекти на действащия Избирателен закон, обаче, пораждаат безпокойство. Макар някои от тях да произтичат от стария закон, други са свързани с новоприети текстове.

1. Съгласно чл. 48 ал. 4 и чл. 48 ал. 5, кандидатските листи могат да бъдат променени, ако кандидатът “изпадне в трайна невъзможност да участва в изборите” или се установят “данни” за сътрудничество с органите на бившата Държавна сигурност. Партиите и коалициите могат да извършват тези промени не по-късно от седем дни преди изборния ден. Възможността за такива промени в листите в последния момент създаде проблеми не само на организаторите на изборите и на съдилищата, но и на партиите и гласоподавателите, като несъмнено се отрази върху възможността им да разберат кои кандидати участват в изборите.
2. Новоприетият чл. 48 ал. 5 предвижда, че партиите и коалициите могат да оттеглят кандидати в случай, че бъдат установени “данни” за кандидатите в досиетата на Комисията по документите на бившата служба “Държавна сигурност”. Необходима е ясна дефиниция на термина “данни”, по която те да могат да се ръководят. Особено необходимо е да се определи ясно дали тези данни съставляват пълноценно доказателство за сътрудничество с органите на бившата служба “Държавна сигурност”. Съществуващите сега законови разпоредби на Избирателния закон, както и на Закона за достъп до документите на бившата “Държавна сигурност” доведоха до предизвикалото спорове оттегляне на кандидати и до редица съдебни дела.
3. Съгласно сега действащия закон, партиите и коалициите, както и самите кандидати могат да се оттеглят по всяко време, включително в деня на

изборите. Отсъствието на по-ранен краен срок за отводи и оттегляне на кандидати стана причина за объркване, тъй като бюлетините не бяха своевременно променени и – съгласно докладите - в някои избирателни секции са се намирали бюлетини на партии, които са се били оттеглили. Някои гласоподаватели дадоха своя глас за тези партии, след което гласовете им бяха обявени за невалидни.

4. Докато за политическите партии се изисква да бъдат подкрепени от 500 граждани, за да бъдат регистрирани от Софийски градски съд, независимите кандидати трябва да съберат не по-малко от 1,100 подписа в своя подкрепа, за да могат да участват в парламентарни избори. Значителната разлика в броя на изискващите се подписи за политическите партии и за независимите кандидати затруднява гражданите да се кандидатираат като независими кандидати и би могла да доведе до неоснователно разрастване на броя на партиите.
5. Избирателният закон не съдържа разпоредби, конкретно уреждащи необходимото за вземане на решения на избирателните комисии мнозинство. При отсъствието на разпоредби в Избирателния закон, ЦИК определи, че решенията се вземат с обикновено мнозинство.
6. Избирателният закон не предвижда система, която да дава възможност на всички хора с увреждания да дадат своя глас.
7. Мисията на ОССЕ/ОДИЧП за наблюдение на изборите за парламентарните избори през 1997 г. отправи препоръка да се разгледат алтернативни системи, които евентуално да заменят отделните, цветни бюлетини за всяка партия или коалиция, участваща в изборите. Тази система се счита за скъпоструваща и не се ползва с доверие сред политическите партии, и по-специално сред по-малките, които се смятат за ощетени от използването на бюлетини с цветен код. Новият Избирателен закон, обаче, запазва тази практика.

V. ПРОВЕЖДАНЕ НА ИЗБОРИТЕ

Законът въвежда тристепенна система за организиране на провеждането на изборите, включваща Централната избирателна комисия (ЦИК), със седалище в София, 31 Районни избирателни комисии (РИК), и Секционни избирателни комисии (СИК).

ЦИК е съставена от не повече от 25 члена, включително председател, заместник председатели и секретар. За изборите на 17 юни Комисията се състоеше от 24 члена; съгласно Преходните разпоредби на Избирателния закон, ЦИК не промени своя състав от общинските избори през 1999 г. Президентът на Републиката назначава членовете на ЦИК след консултации с парламентарно представените партии. ЦИК организира и контролира изборния процес на национално равнище. В това си качество, наред с

другите си правомощия, ЦИК издава инструкции, свързани с работата на РИК и СИК, произнася се по жалби, и обявява резултатите от изборите. ЦИК също така регистрира партиите и коалициите, участващи в изборите и при необходимост отменя решения на РИК относно регистрацията на кандидатите.

РИК се състои от 11–17 члена, в зависимост от броя на мандатите, определени за съответния избирателен район. ЦИК назначава членовете на РИК по предложение на областните управители, които предложения се внасят след консултации с парламентарно представените партии. В тези консултации могат да участват и други партии. На територията на своя район, РИК следи за законосъобразното провеждане на изборите. Съответно, РИК отговарят за надзора при изготвянето на избирателните списъци и образуването на избирателни секции. РИК също така регистрира кандидатски листи на партии и коалиции, и предоставя изборни материали на СИК. Освен това, РИК се произнася по жалби и обявява резултатите за своя избирателен район.

СИК се състои от до 7 члена, включително председател, заместник председател и секретар, ако в избирателната секция са регистрирани 300 гласоподаватели. СИК има до 9 члена, ако секцията обхваща над 300 гласоподаватели. РИК назначава СИК по предложение на кметовете на общините, които предложения се внасят след консултации с парламентарно представените партии. В тези консултации могат да участват и други партии. СИК провежда процеса на гласуване и преброяване на гласовете в изборния ден.

Избирателният закон предвижда някои общи положения, които се отнасят до всички комисии. За да се предотврати възможността Избирателните комисии да бъдат доминирани от една единствена партия, Законът изисква председателят и секретарят на комисията да бъдат от различни партии, и не допуска партия или коалиция да има мнозинство сред членовете на дадена комисия. Всички парламентарно представени партии имат право на свои представители сред членовете на ЦИК и във всяка РИК и СИК. Избирателните комисии приемат решенията си с обикновено мнозинство на присъстващите членове, при условие, че на заседанието присъстват не по-малко от половината от членовете. Членовете нямат право да гласуват с “въздържал се”.

ЦИК организира провеждането на тези избори безпристрастно и по прозрачен начин, като показва високо равнище на професионализъм и непартийност. В повечето случаи действията на ЦИК бяха законосъобразни и мнозинството от решенията ѝ се вземаха единодушно.

Наблюдателите отбелязаха, че около 30% от РИК и 10% от СИК, които те посетиха в изборния ден, включваха членове, предложени от извънпарламентарни партии.

МНИ се радваше на отлични работни взаимоотношения с ЦИК. Информацията се предоставяше без спънки и своевременно, въпреки че ЦИК запази практиката си на недопускане на наблюдатели до своите редовни заседания. Сътрудничеството с РИК също бе добро.

А. ИЗБИРАТЕЛНИ СПИСЪЦИ

Под контрола на РИК, общинската администрация във всяка от избирателните секции съставя избирателните списъци на базата на постоянното местожителство на гласоподавателите с право на глас. По изключение, гласоподавателите в болнични заведения, места за задържане под стража, или на борда на плавателни съдове се включват в специални избирателни списъци, а срочните военнослужещи се вписват в избирателния списък на най-близката до военното поделение избирателни секции. Гражданите, живеещи в чужбина, се заличават от списъка по постоянното им местожителство и по принцип гласуват в съответното посолство или консулска служба. Те, обаче, запазват правото си да гласуват по своя постоянен адрес.

Тъй като няма възможност за гласуване по пощата или за мобилно гласуване, общините издават удостоверения за гласуване на друго място по искане на всеки гласоподавател. Тези удостоверения дават право на гласоподавателите да гласуват на всякъде в страната. Гласоподаватели, които са получили удостоверение за гласуване на друго място, се заличават от избирателния списък на общината по местоживееене. Като допълнителна защита против гласуване на повече от едно места, удостоверенията за гласуване на друго място се задържат от СИК на мястото за гласуване, което са използвали, и се прикрепят към допълнителния избирателен списък, в който е вписан съответния избирател.

В избирателните списъци са регистрирани общо 6,845,875 гласоподаватели, включително живеещите в чужбина, които са запазили постоянния си адрес на територията на страната. Този брой се разминава с предварителните цифри от преброяването на населението от 2001 г., съгласно които в България живеят 6,417,869 лица на възраст над 18 години, включително и такива без българско гражданство. Всъщност, счита се, че около 540,000 гласоподаватели, живеещи в чужбина, не са се отписали от общините, които поддържат избирателните списъци. По този начин, броят на регистрираните гласоподаватели, които в действителност живеят в страната, се оценява на около 6.3 милиона. Високият брой неточности, дължащи се преди всичко на това, че гражданите не са уведомили властите за промяната в своя адрес, би могъл да накърни доверието на гласоподавателите в достоверността на изборния процес.

В. РЕГИСТРАЦИЯ НА КАНДИДАТИТЕ И ПАРТИИТЕ

Макар Софийски градски съд да регистрира политическите партии като такива, ЦИК регистрира партиите или коалициите, желаещи да участват в изборите. РИК регистрират кандидатските листи на партиите и коалициите, както и независимите кандидати.

Съгласно новия Закон за политическите партии, партиите и коалициите са длъжни да внесат в Софийски градски съд подписки с 500 подписа в подкрепа на своята регистрация като партия. За регистрация за участие в избори, партиите и коалициите

следва да представят в ЦИК нужната документация, включително доказателство, че са регистрирани в Софийски градски съд като политически партии. За разлика от политическите партии и коалиции, независимите кандидати трябва да имат подкрепата на определен брой гласоподаватели, жители на избирателния район, където те възнамеряват да се кандидатираат. Независимите кандидати трябва да представят между 1,100 и 2,000 подписа в своя подкрепа, в зависимост от броя на мандатите в съответния избирателен район.

Партиите и коалициите могат да оттеглят свои издигнати кандидати и да издигнат техни заместници в срок до 30 дни преди датата на изборите, без да е необходимо да спазват други законови изисквания. След този краен срок, партиите могат да оттеглят свой кандидат от листата, само ако той или тя е “в трайна невъзможност да участва в изборите” или ако са на лице “данни”, че кандидатът е сътрудничил с органите на бившата “Държавна сигурност”. В такива случаи, партиите могат да издигнат нов кандидат в срок до седем дни преди деня на изборите.

ЦИК регистрира общо 65 партии за участие в парламентарните избори на 17 юни. На девет партии бе отказана регистрация, в повечето случаи тъй като партиите не представиха всички необходими документи или тъй като документите не бяха внесени от упълномощено лице. От 65-те регистрирани партии, 15 се оттеглиха преди деня на изборите, а други 14 не внесоха кандидатски листи. Така на практика в изборите участваха 36 партии. Само 12 от тези партии, обаче, се състезаваха във всичките 31 избирателни райони.

Освен това, в изборите участваха 11 независими кандидати, от общо 20, пожелали регистрация. На десет от 20-те лица, пожелали да се регистрират като независими кандидати, РИК отказаха регистрация, тъй като не са успели да представят достатъчен брой подписи в подкрепа на своята кандидатура. От тях, шестима обжалваха пред ЦИК. Пет от жалбите бяха отхвърлени, а шестият кандидат бе възстановен. В МНИ не е постъпила информация за съществени проблеми при удостоверяване верността на подписите в подписките за подкрепа.

Регистрацията на партии и коалиции породила известни спорове. Някои от получените отказ партии и коалиции обжалваха решението на ЦИК за отказ на регистрация. Регистрацията на една от тези партии бе възстановена от Върховния административен съд. Освен това, някои партии подадоха жалби срещу регистрацията на други партии, но никоя от жалбите не бе уважена.

Участието на Симеон Сакскобургготски, бившия цар на България, в тези избори стана причина за особено ожесточени спорове. На 23 април Софийски градски съд отказа да регистрира като политическа партия Националното движение Симеон Втори на бившия цар, като мотивира решението си с това, че движението не отговаря на редица критерии, заложили в Закона за политическите партии и в Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

Сред формалните причини за отказ от регистрация на движението, Софийски градски съд посочи непосочването на данни за това къде и кога се е провело учредителното събрание на движението, както и факта, че не всички учредители са дали пълните си имена или не са заявили, че са български граждани с изборително право на глас, както е посочено в Закона за политическите партии. Съдът посочи също, че наименованието на движението не включва думата “партия”, което също се счита за противоречие със закона. По по-съществените аспекти, Софийски градски съд възрази срещу разпоредбата, че по силата на устава на движението, неговите членове имат право да гласуват на общо събрание едва след една година членство без прекъсване, и че няма изборен колективен орган на управление на движението. И накрая, Съдът изтъкна факта, че докато от една страна лидерът на движението посочва и освобождава секретаря, секретарят на свой ред определя правилата за избор на лидер. Освен това бе подчертано, че секретарят също така определя правилата за гласуване в Контролния съвет на движението, който е единственият орган, контролиращ дейността на лидера на движението.

На 28 април Върховният съд потвърди по същество решението на Софийски градски съд, като се позова на почти всички аргументи на първоинстанционния съд, и по-специално на точките, отнасящи се до съществуването на устава на движението.

На 2 май ЦИК регистрира Националното движение Симеон Втори като участник в изборите, след като бившият цар се споразумя с две по-малки партии – Партията на българските жени и Движение за национално възраждане “Оборище” – да се регистрират под името Коалиция “Национално движение Симеон Втори”. За официален представител на коалицията бе посочена Весела Драганова, Председател на Партията на българските жени, след като ЦИК постанови, че само един член на една от двете партии, регистрирали коалицията, може да бъде нейн законен представител. Освен Драганова, в Съвета на Коалицията влизат Председателят на Движение за национално възраждане “Оборище” Тошо Пейков, както и секретарят на Национално движение Симеон Втори, Пламен Панайотов, както и тримата членове на Контролния съвет на Движението. Членовете на Съвета на Коалицията не бяха избрани пряко; наместо това, те влязоха в Съвета по силата на заеманите от тях длъжности в съответните свои партии или движения. Може да се отбележи, че назначаването или избора на длъжности вътре в Национално движение Симеон Втори (за разлика от едноименната Коалиция, която участва в изборите) няма юридическа стойност, тъй като съдът отказа да регистрира Движението. Симеон Сакскобургготски изпълнява длъжността Председател на Съвета на Коалицията.

Необичайният начин, по който бе създадена Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, както и основанията, на които Софийски градски съд отказа да я регистрира като политическа партия, породиха въпроси сред други политически партии относно процеса на вземане на решения вътре в Коалицията. Самият бивш цар не се включи като кандидат в изборите и не огласи собствените си планове за бъдещето преди деня на изборите. Той, обаче, активно се включи в кампанията от името на Коалиция “Национално движение Симеон Втори”. На 12 юли той бе натоварен от Президента да образува Правителството и да бъде следващият Министър – председател на България,

като по този начин стана първият източноевропейски монарх, върнал се от заточение и постигнал най-висш политически пост.

С. ЖАЛБИ И ОБЖАЛВАНИЯ

По правило, всяка по-горна Избирателна комисия се произнася по жалбите, отнасящи се до решения на по-долна Избирателна комисия. Съответно, РИК се произнасят по жалби, постъпили срещу решения и действия на СИК, а ЦИК се произнасят по жалби срещу решения и действия на РИК. Член 24 ал. 3 на Избирателния закон, обаче, предвижда, че решенията на РИК могат да се обжалват единствено, ако се отнасят до назначаването на членове на СИК, регистрация на кандидати, регистрация на застъпници на партия, и проверка на достоверността на подписките за независимите кандидати. Решенията на ЦИК могат да бъдат обжалвани пред Върховния административен съд, ако се отнасят до назначаването на членове на РИК и/или СИК, възлагане чрез конкурс на компютърната обработка, регистрация на партии или коалиции, участие на наблюдатели, и провеждането на социологически проучвания.

Що се отнася до периода след изборния ден, чл. 112 от Избирателния закон гласи, че кандидатите и централните ръководства на политическите партии и коалиции могат да оспорват резултатите от изборите пред Конституционния съд в срок до 14 дни след обявяването на резултатите от ЦИК.

В периода преди изборите през юни, ЦИК се произнесе по повечето от жалбите съобразно закона. Някои жалби, обаче, станаха причина за продължителни спорове и не бяха разрешени в пълно съответствие със закона. МНИ е обезпокоена също и от факта, че в ЦИК не се допускат адвокати, които да представят случая на жалбоподателя, въпреки че някои от решенията на ЦИК не подлежат на обжалване. Върховният административен съд отхвърли преобладаващия брой от близо стотен молби за обжалване, оспорващи законосъобразността на решения на ЦИК и уважи само няколко от тях.

Особено остри и продължителни спорове възникнаха относно промените в кандидатските листи. Съгласно Избирателния закон, кандидатските листи могат да бъдат променяни, ако бъдат установени “данни”, сочещи, че кандидатите са сътрудничали на органите на бившата “Държавна сигурност”. В такъв случай, партиите и коалициите могат да се обърнат към РИК с молба да бъде оттеглено определено име от тяхната кандидатска листа. Съответно, РИК заличиха няколко кандидати от различни листи, като осем от лицата обжалваха решенията на РИК пред ЦИК. ЦИК отхвърли молбите за обжалване, като се аргументира, че партиите и коалициите разполагат с изключителните права да оценяват наличните данни относно сътрудничество с органите на “Държавна сигурност” и да оттеглят кандидати. Освен това, ЦИК изтъкна, че кандидатите нямат право да обжалват решения на РИК, взети на основание чл. 48, ал. 5 от Избирателния закон, тъй като въпросният член не предвижда правото на обжалване от страна на кандидат, чиято регистрация е била отменена по искане на неговата партия или коалиция на основание наличие на гореспоменатите данни за сътрудничество с органите на бившата “Държавна сигурност”.

Някои кандидати обжалваха пред Върховния административен съд, който отмени решението на ЦИК два дни преди изборите и възстанови тези кандидати в първоначалните им листи. Върховният административен съд призна правото на кандидатите да обжалват оттеглянето си, като заяви, че те имат правен интерес, тъй като подобни мерки накърняват личните им права като кандидати. Освен това, Върховният административен съд изтъкна, че при подобни случаи РИК са задължени да разгледат наличните данни за сътрудничество с органите на бившата “Държавна сигурност” и съответно да се произнесат. ЦИК, обаче, нареди на съответните РИК да не внасят поправки във въпросните кандидатски листи, като заяви, че решението на Върховния административен съд не е влязло в сила, тъй като то подлежи на обжалване за срок от 14 дни.

След тази инструкция на ЦИК, кандидатите отново обжалваха пред Върховния административен съд и имената им отново бяха върнати в листите на 18 и 19 юни, непосредствено след провеждането на изборите. По всичко личи, че споровете ще продължат, тъй като ЦИК внесе допълнителни молби за обжалване, въпреки чл. 23 ал. 3 от Избирателния закон, която гласи, че решенията на Върховния административен съд са окончателни, когато става въпрос за спорове, отнасящи се до изборите. Във всеки случай, Решение No. 348 на ЦИК от 20 юни обяви имената на избраните кандидати съгласно кандидатските листи, които не съдържаха оттеглените кандидати.

По-късните решения на ЦИК будят особено безпокойство. Тези решения не се съобразяват с решенията на съда, като отлагат уреждането на спора за след деня на изборите. В резултат на това, въпросните кандидати не успяха да участват в изборите. Още повече, че Решение No. 348 на ЦИК отново пренебрегва решението на съда, тъй като то обявява имената на избраните кандидати, въпреки че някои кандидати към момента все още търсеха съдебно уреждане на спора.

Освен това, ЦИК заяви, че решенията на Върховния административен съд не са законосъобразни и следователно са лишени от законова сила. По-специално, ЦИК мотивира изявлението си с това, че съдът не е бил компетентен да решава въпросния случай. Макар че юрисдикцията на съда до известна степен е спорна, тази линия на аргументация от страна на ЦИК поражда особено безпокойство. Партиите не разполагат с компетенциите да определят дали решението на съда има или няма законова сила. Този конфликт между две висши държавни институции поражда сериозни въпросителни относно прилагането на върховенството на закона в България в този случай и следва да бъде разрешен от Конституционния съд.

Друго важно съдебно дело бе заведено във връзка с новоприетата разпоредба в Избирателния закон, задължаваща партиите да заплащат разходите за отпечатване на своите бюлетини. На 3 май Конституционният съд реши, че тази спорна разпоредба е противоконституционна. Съответно, разходите за отпечатване бяха поети от държавния бюджет, както и при предишни избори. МНИ приветства това решение, тъй като то премахва една сериозна пречка пред участието на по-малките партии в изборите.

D. ПРЕДИЗБОРНА ОБСТАНОВКА И ПРЕДИЗБОРНА КАМПАНИЯ

Предизборната кампания за парламентарните избори на 17 юни премина в приглушена тоналност през по-голямата част от официалния 30-дневен период. За разлика от предишни избори, тази кампания не бе белязана от остри политически деления на леви и десни, които доминираха в българския политически живот от 1989-90 г. насам.

Като цяло, кампания протече в спокойна атмосфера. Едва през последната ѝ седмица някои от участниците в предизборната надпревара възприеха по-нападателен подход, отправяйки словесни атаки срещу политическите си опоненти. Но като цяло кампанията не премина отвъд границите на приемливото.

МНИ получи информация за много малък брой незначителни инциденти, които е възможно да са били свързани с изборната кампания. Но за никой от тези случаи не бе установена пряка връзка с изборите или с предизборната кампания.

За разлика от изминалите повече от десет години, повечето от партиите като че ли предпочетоха агитацията от врата на врата пред големите многолюдни митинги. Някои по големите партии проведоха такива големи митинги само в началото или в края на своите кампании, а други изобщо не прибегнаха до тях. Използването на плакати, билбордове и лозунги бе доста ограничено и стана по-забележимо едва към заключителния етап на кампанията.

Макар да изглеждаше, че интересът на обществеността към предизборната кампания е доста ограничен, нивото на избирателна активност бе относително високо – 67%, близо 8% по-високо от това на парламентарните избори през 1997 г.

VI. МЕДИИ

През последните десет години в България се оформи плуралистична медийна среда. Освен двете обществени електронни медии – Българската национална телевизия (БНТ) и Българското национално радио (БНР), се появиха значителен брой конкуриращи се частни електронни медии.

Освен това, през последните десет години се появиха нарастващ брой печатни медии, като всички те са частна собственост. Макар през последното десетилетие много от частните печатни медии да изпитват затруднения, има значителен брой ежедневници, които се конкурират за дял на българския пазар и предоставят на обществеността широк достъп до информация и широко разнообразие от мнения.

Конституцията от 1991 г. осигурява свобода на словото и пресата и забранява цензурата. Изборната кампания в медиите се регулира от приетия през април 2001 г. Избирателен закон, от решения на ЦИК, и от Позицията за предизборното поведение на медиите, която бе приета доброволно от радио и телевизионните оператори и следователно няма законово обвързваща сила.

Избирателният закон предвижда подробни правила за отразяването на кампанията в обществените електронни медии – БНТ и БНР, като регулира формите, темите и времето на кампанията. Политическата реклама в обществените електронни медии, била тя безплатна или платена, е забранена.

Що се отнася до частните електронни медии, Избирателният закон гласи, че частните медийни оператори трябва да предоставят достъп на всички участници в изборната надпревара на еднакви цени и при еднакви условия. Както обществените, така и частните електронни медии са длъжни да спазват принципите на честност, балансирано отразяване и безпристрастност и да спазват предизборно мълчание в деня преди изборите и в изборния ден до затварянето на избирателните секции.

За пресата няма регулативна рамка, освен една разпоредба в Избирателния закон, която урежда правото на отговор на публикации, които се възприемат като обидни или неверни.

Съобразно Избирателния закон, предизборната кампания бе отразена в обществените медии чрез уводни и заключителни обръщения, хроники и дебати. “Хрониките” включваха репортажи за предизборните дейности на дадена партия или коалиция, или всяка друга обществена проява, организирана или спонсорирана от партия или коалиция, или отнасяща се до такава.

Всички предизборни предавания по БНТ и БНР трябваше да бъдат заплащани от партиите, кандидатите и коалициите. Цените за всички предавания, отразяващи кампанията, бяха определени предварително от Министерския съвет. В обществените електронни медии не бе предоставено безплатно ефирно време за отразяване на предизборната кампания.

Обръщенията и хрониките се оказаха не особено ефикасни начини за водене на кампанията. Освен това, ограниченото програмно време, предоставяно на всяка партия или коалиция по време на хрониките и обръщенията, както и относително високите цени за поява в тези предавания за кампанията, обезсърчиха много политически лица и те не водиха кампания в обществените медии. По тези причини тези форми бяха използвани само от малък брой партии за предаване на предизборните им послания до електората.

По закон, БНТ и БНР бяха задължени да излъчат три дебата с обща продължителност 180 минути. Цените за участие в тези дебати бяха 105 лв. на минута по БНТ и 12 лв. на минута по БНР. Съгласно Избирателния закон, не по-малко от половината от това време трябваше да бъде предоставено на партии и коалиции, представени в тогавашния Парламент.

Както и на предишни избори, участниците в дебатите бяха разделени на две групи – в едната група бяха включени парламентарно представените партии, а другата се състоеше само от извън-парламентарни партии. Петте партии или коалиции,

представени в предния Парламент, получиха общо 90 минути за три дебата. Останалите 90 минути бяха използвани за дебати между извън-парламентарни партии. През първите дни на кампанията Българският бизнес блок – една от петте партии, която имаше свои представители в предния Парламент – обяви, че няма да участва в кампанията по медиите. Нейното ефирно време не можеше да се използва от друга партия или коалиция, поради което въпросните дебати бяха съкратени с времето, първоначално предвидено за Българският бизнес блок.

Дебатите в обществените електронни медии се оказаха силно ограничаваща форма. Равното разпределение на времето между отделните участници в дебатите представлява определено подобрение, в сравнение с предишните нормативни изисквания, които разпределяха времето между парламентарно представените партии съобразно числеността на тяхното представителство в Парламента. Извън-парламентарните партии получиха много кратко ефирно време поради големия си брой и по тази причина не успяха да проведат ефикасни дискусии.

Освен това, един от главните участници в надпреварата на тези избори, Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, не можа да влезе в дебат с другите основни партии или коалиции, тъй като не бе представена в предния Парламент. Макар че решението движението да бъде включено сред извън-парламентарните партии очевидно спазва изискванията на закона, струва си да се отбележи, че при изборите през 1997 г. ЦИК реши да включи Евролевицата в групата на парламентарните партии, макар по онова време тя да не бе представена в народното събрание. Изтъкнатите през 1997 г. мотиви бяха, че Евролевицата получава 2.5–4% при всички сондажи на общественото мнение и следователно има реални шансове да премине 4%-ния праг.

Изборната кампания по обществената телевизия се проведеха съгласно закона.

По време на предизборната кампания частната телевизия bTV предложи на участниците в изборната надпревара ефирно време срещу заплащане и безплатно, в разнообразни по форма предавания. Платените съобщения се излъчваха преди късните вечерни новини и бяха обозначавани като платено време. Цената за тях бе на половината от цената за търговска реклама за същия часови пояс, а цената за спотове от кампанията бе същата като за редовната, търговска реклама. Безплатно ефирно време се предоставяше само при дебати. По време на предизборната кампания бяха излъчени седем такива дебата, по различни теми и с продължителност от по 90 минути. В тях участваха шестте най-популярни партии, според социологическите проучвания, оповестени преди изборите – Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, ОДС, Коалиция за България, ДПС, Българска Евролевица, и Коалиция “Гергьовден – ВМРО”. За разлика от БНТ, времето, с което разполагаше всеки от участниците, не се регулираше с хронометър.

И БНТ, и bTV включиха в новинарските си предавания известна част просветни материали за избирателите, но нито една от тези телевизии не предложи на гласоподавателите специални програми, посветени на тази тема.

VII. НАБЛЮДЕНИЕ НА МЕДИИТЕ

МНИ извърши мониторинг на два телевизионни канала – обществената БНТ и частната bTV, както и на четири централни ежедневника (“Труд”, “24 Часа”, “Монитор”, and “Стандарт”). Мониторингът бе осъществен в периода от 22 май до 15 юни.

A. ТЕЛЕВИЗИЯ

Бяха наблюдавани и анализирани общо 400 часа предавания по БНТ и по bTV. И двата канала отделиха ограничено време на отразяването на предизборната кампания.

По БНТ отразяването на политически теми представляваше 7% от общото наблюдавано време. От това време за политика, Правителството получи 32%, следвано от Коалиция “Национално движение Симеон Втори” (15%), Коалиция за България (10%), и ДПС (9%). ОДС, Евролевицата, и Президентът Стоянов получиха по 8% от времето. Правителството се ползваше с известно количествено и качествено преимущество пред останалите участници в изборите, особено в новинарските емисии. В ежедневните предавания за новини по националната телевизия на Правителството бе отделено 44% от времето за политика, от което 48% бе положително.

По bTV 9% от наблюдаваното време бе посветено на политически теми. От това време, 16% бе посветено на Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, и още 16% - на Правителството. ОДС получи 15%, следвани от Коалиция за България (14%), Коалиция “Тергъовден – ВМРО” (12%) и Евролевицата (11%). И по bTV на управляващите бе дадено количествено преимущество в ежедневните новинарски предавания, докато отразяването на основните политически теми в програмите извън новините в количествено отношение бе балансирано в разумни граници.

B. ПЕЧАТНИ МЕДИИ

Отразяването на изборите в пресата бе по-широко, отколкото в електронните медии. Вестниците показаха известна склонност по скоро към описване на политическите събития в сензационен стил, отколкото към предлагане на политически анализ. Много от политическите статии бяха насочени повече върху личностите, отколкото към описване на платформите и предизборните програми на партиите. Една от най-широко застъпваните “политически” теми бяха досиетата на информаторите на бившата “Държавна сигурност”.

Общата тенденция по отношение на количеството бе много сходна и при четирите наблюдавани вестника. И четирите ежедневника насочиха вниманието си предимно към Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, на която бе отделено средно 43% от мястото на страниците, посветено на политически теми. Втората политическа тема, получила висока степен на внимание в печатните медии, бе Правителството, със средно 18%, следвано от ОДС (16%), Коалиция за България (10%) и Коалиция ДПС (6%).

Един от четирите наблюдавани вестника – “ *Стандарт* ”, бе с откровено про-Симеоновска ориентация, като посвети 55% от мястото на страниците си на Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, 67% от което бе положително. Другите три наблюдавани вестника бяха като цяло по-балансиранни.

През последните дни преди изборите, вестниците предложиха на читателите просветни материали за избирателите, като публикуваха цветни образци на бюлетините на всички партии, участващи в изборите.

VIII. УЧАСТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА И ЖЕНИТЕ

От първите многопартийни избори през 1990 г. насам, националните малцинства, и по-специално етническите турци, имат свое представителство в българския Парламент. На изборите на 17 юни, коалицията, образувана около Движението за права и свободи (ДПС) включи в кандидатските си листи мнозинство от представители на националните малцинства. Освен етническите турци, сред кандидатите на Коалиция ДПС имаше и представители на ромската общност, издигнати от организацията “Евророма”, която бе част от коалицията. За разлика от нея, листите на Коалиция “Национално движение Симеон Втори”, Коалиция за България, Евролевицата и коалиция “Тергьовден – ВМРО” съдържаха само отделни членове на националните малцинства. ОДС имаше по-голям брой кандидати от националните малцинства, но често на по-ниски места в листите. В крайна сметка, в новия Парламент бяха избрани над 20 члена от националните малцинства, предимно от Коалиция ДПС.

В дотогавашния Парламент 27 народни представители (11%) бяха жени. На тези избори шестте основни партии и коалиции включиха като кандидати общо 526 жени, или 24% от общия брой на кандидатите. Около половината от тях бяха в първата половина на съответните кандидатски листи, а 29 жени оглавяваха районните листи на шестте основни партии и коалиции. Тези проценти в кандидатските листи бяха определени от политическите партии и коалиции, които свободно решаваха колко жени да впишат в изборните си листи, без да бъдат обвързвани от система на квоти за насърчаване на участието на жените.

Изборите на 17 юни бяха белязани от рязко увеличение на броя на избраните в Парламента жени. Депутатски места спечелиха общо 63 жени, което представлява 26% от всички народни представители в новоизбраното Народно събрание. От тях, 48 бяха избрани с листите на Коалиция “Национално движение Симеон Втори” (40% от всички народни представители за тази формация), девет ще представляват Обединените демократични сили (18%), пет са от Коалиция за България (10%), и една - от Коалиция “Движение за права и свободи” (5%). Тези цифри могат слабо да се променят, в зависимост от окончателното разрешаване на споровете относно кандидатите, които обжалваха изваждането си от листите поради твърдения, че са сътрудничили на органите на бившата “Държавна сигурност”. Освен това, съставът на Парламента може да претърпи промени, тъй като членовете на Правителството не могат да бъдат членове на Парламента докато заемат тези постове.

IX. НАБЛЮДАТЕЛИ ОТ СТРАНАТА

Наблюдателите от страната и чужбина имат изричното право да наблюдават отварянето и затварянето на избирателните секции, както и отварянето на урните и преброяването. Те имат правото да присъстват в избирателните секции по всяко време, докато трае процеса на гласуване. Нито законът, нито последвалите инструкции на ЦИК, обаче, не предвиждат възможност за наблюдение на обобщаването на резултатите на районно или централно ниво.

На 10 май три български неправителствени организации (НПО) бяха акредитирани като вътрешни наблюдатели: Гражданска инициатива за свободни и демократични избори (ГИЗДИ), Асоциация на младите юристи (АМЮ) и Българско сдружение за честни избори и човешки права (БСЧИЧП). Две от тях – БСЧИЧП и АМЮ, имаха в регистрацията си членове на управителните си съвети, които участваха и като кандидати на изборите. На 30 май, с Решение No. 243 ЦИК постанови, че НПО няма да бъдат допускани да наблюдават изборите, ако член на тяхното ръководство се състезава като кандидат за Парламента. Докато Асоциацията на младите юристи уведоми ЦИК, че няма да участва като наблюдател на изборите, БСЧИЧП защити случая си пред ЦИК, като се аргументира, че въпросният член на ръководството е подал оставка като член на управителния съвет през април 2001 г. ЦИК, обаче, отмени регистрацията на БСЧИЧП с мотива, че промяната в управителния съвет на БСЧИЧП не е регистрирана в компетентния съд и следователно няма юридическа сила. БСЧИЧП обжалва решението на ЦИК пред Върховния административен съд, който възстанови регистрацията на БСЧИЧП. Съдът постанови, че въвеждането на допълнителни правни изисквания пост фактум и след изтичането на законовите срокове е незаконосъобразно. Чл. 23, ал. 1 т. 8 от Избирателния закон изрично предвижда, че ЦИК има право да въвежда нови условия за наблюдение на изборите само до 50 дни преди деня на изборите.

Освен БСЧИЧП, което заяви, че разполага с няколко хиляди наблюдатели, Гражданска инициатива за свободни и демократични избори също наблюдава изборите, като по собствени твърдения е използвало около 9,000 наблюдатели в изборния ден.

X. ИЗБОРНИЯТ ДЕН (ГЛАСУВАНЕ И ПРЕБРОЯВАНЕ)

В деня на изборите МНИ разположи 132 краткосрочни наблюдатели, които докладваха от 752 избирателни секции във всичките 31 избирателни райони. Международните наблюдатели проследиха отварянето на помещенията за гласуване в 68 избирателни секции, процеса на гласуване в 634 избирателни секции и преброяването на гласовете в 50 избирателни секции. Освен това, те посетиха и 19 РИК.

Наблюдателите отбелязват като цяло участието на висок процент жени в организацията на провеждането на изборите. На ниво СИК, повече от половината от членовете на избирателните комисии в посетените секции бяха жени. Също така, жените представляваха повече от половината от председателите на избирателни

комисии в посетените СИК. На ниво РИК, броят на мъжете и жените в комисиите бе почти равен, както и този сред председателите на комисии.

А. ГЛАСУВАНЕ

Като цяло, гласуването протече в обстановка на спокойствие и ред и бе проведено в съответствие с Избирателния закон. Наблюдателите не съобщиха за съществени проблеми. В 92% от всички наблюдавани случаи, международните наблюдатели определиха провеждането на гласуването като добро или отлично, в 4% - като задоволително, и в 0.5% от случаите – като слабо. Между избирателните секции в градовете и тези в селските райони почти нямаше различия.

В около 95% от всички доклади се посочва, че в посетените избирателни секции не е имало напрежение или нарушения на реда. В 0.84% от случаите наблюдателите отбелязват напрежение, свързано с националните малцинства. Съобщено е за един случай на оказване на неправомерно въздействие върху гласоподаватели, и за един случай на натиск върху членове на комисия. В друг един доклад се посочва, че наблюдателите са били ограничавани при изпълнението на задълженията си. В 6% от посетените избирателни секции неупълномощени лица са подпомагали или насочвали работата на секционните избирателни комисии; само в отделни случаи наблюдателите посочват, че това са били служители на полицията или на охранителни служби.

Гласуването от името на група и гласуването чрез пълномощник бяха много ниски – съответно 1.7% и 0.8%. Само в четири случая международните наблюдатели отбелязват наличие на гласоподаватели, които не са използвали стаичката за гласуване, което представлява 0.6% от всички наблюдавани случаи. В множеството от случаите, гласоподавателите с увреждания са получавали помощ съобразно правилата. В докладите на наблюдателите от относително голям брой избирателни секции, обаче, се съобщава, че някои в избирателните списъци е имало липсващи имена или че гласоподаватели не са представяли необходимите документи за самоличност (съответно 18% и 11%).

Международните наблюдатели отбелязват множество случаи, когато броят на бюлетините, получени от служебните лица на избирателните секции е бил по-малък от предвидения в закона, както и че броят на бюлетините за отделните кандидатски листи не е бил еднакъв, като в някои случаи разликите са били значителни.

Международните наблюдатели установиха присъствието на местни наблюдатели в близо една четвърт от всички посетени избирателни секции. Огромното мнозинство от интервюираните наблюдатели от страната споделят, че не са забелязали проблеми по време на гласуването.

В. ПРЕБРОЯВАНЕ НА ГЛАСОВЕТЕ

Като цяло, СИК извършиха преброяването професионално. Наблюдателите докладват за малко на брой проблеми при преброяването на гласовете. От общо 50 доклада за

преброяването, близо 92% определят провеждането на преброяването като добро или отлични, като в никой от докладите то не се оценява като слабо. В 20% от докладите, обаче, се посочва, че познанията на членовете на изборителните комисии за процедурите по преброяването получават оценка едва “задоволителен”. Както провеждането на преброяването, така и познаването на процедурите от страна на членовете на СИК се оценява като малко по-добро в градовете, отколкото в селските райони. В 8% от всички наблюдавани преброявания, наблюдателите отбелязват, че в преброяването са участвали лица, които не са били членове на комисииите. Всички доклади за това са от изборителни секции в градски райони.

С. ОБОБЩАВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

За целите на обобщаването на резултатите, всяка РИК изготвя протокол, на базата на протоколите на СИК. Този протокол се използва от ЦИК за установяване на резултатите на национално равнище. Освен това, ЦИК въвежда данните от единия екземпляр на всеки протокол на СИК в база данни, с цел да се извърши сравнение между тези два различни масива данни. В случай на несъответствие, ЦИК се произнася по него и оформя окончателните резултати. Съгласно Изборителния закон, ЦИК е длъжна да обяви броя на гласовете и депутатските места, получени от партиите, коалициите и независимите кандидати в срок до четири дни след изборния ден. В срок до една седмица след деня на изборите трябва да бъдат публикувани имената на избраните кандидати.

Изборителният закон не съдържа текстове, уреждащи правото на наблюдателите да проследяват обобщаването на резултатите. Приетото впоследствие решение на ЦИК относно участието на наблюдатели също не споменава това право. Въпреки това, изборните органи показаха известна гъвкавост и в отделни случаи предоставиха на наблюдателите възможността да присъстват на този процес. Така наблюдателите успяха да проследят обобщаването на резултатите в 19 РИК. В няколко случая РИК приложиха тясно тълкувание на инструкцията на ЦИК относно правата на наблюдателите и не ги допуснаха да наблюдават обобщаването на резултатите.

В 80% от наблюдаваните РИК, международните наблюдатели определиха обобщаването на резултатите като добро или отлично, в 13% от случаите – като задоволително, и в 7% - като слабо. В шест случая наблюдателите отбелязват, че РИК са получавали помощ или дори насоки от едно или няколко неупълномощени лица, а именно – служители на местната администрация (пет случая), полицията (три случая), представители на партии или коалиции (един случай) и други.

ЦИК обобща резултатите по прозрачен и безспорен начин, като спазва законовия срок. ЦИК публикува окончателните резултати и имената на избраните кандидати на 20 юни, три дни след изборите. Само в много ограничен брой случаи се наложи ЦИК да внася корекции в резултатите, представени от комисииите на по-ниските нива, обикновено тъй като имаше неволно разменени цифри при въвеждането на данните на ниво РИК или поради установени несъответствия във въведените в протоколите цифри. В предизборния етап възникнаха обвинения, че използвания за обобщаване на

резултатите софтуер няма да осигурява достатъчна защита срещу измама. Тези обвинения така и не бяха потвърдени с факти и не бяха доказани по време на самото обобщаване на резултатите.

XI. ОКОНЧАТЕЛНИ РЕЗУЛТАТИ

Според Решение No. 348 на ЦИК от 20 юни 2001 г., окончателните резултати от парламентарните избори, проведени на 17 юни, за партиите и коалициите, получили най-голям брой гласове, бяха както следва:

Политическа партия или коалиция	Гласове в проценти	Брой депутатски места	Депутатски места в проценти
Коалиция “Национално движение Симеон Втори”	42.74%	120	50%
Обединени демократични сили	18.18%	51	21.25%
Коалиция за България	17.15%	48	20%
Коалиция “Движение за права и свободи”	7.45%	21	8.75%
Коалиция “Тергьовден – ВМРО”	3.63%	0	0%
Коалиция “Симеон II”	3.44%	0	0%
Коалиция “Национално обединение за Цар Симеон II”	1.70%	0	0%
Българска Евролевица	0.98%	0	0%

Никоя друга партия или коалиция не получи над 0.75% от валидните гласове. Единадесетте независими кандидати заедно получиха общо 0.21% от гласовете. Тъй като никой от независимите кандидат не изпълни районната изборителна квота в своя изборителен район, никой от тях не бе избран в Парламента.

XII. ПРЕПОРЪКИ

Въпреки че проведените на 17 юни парламентарни избори протекоха в съответствие с ангажиментите за демократични избори, всички избори представляват една възможност за законодателя и служителите от органите, провеждащи изборите, да направят оценка на успехите и слабостите. Воден от тези съображения, ОССЕ/ОДИЧП предлага за разглеждане следните препоръки:

A. ПРАВНА РАМКА

1. Крайният срок за извършване на промени от партиите и коалициите в техните кандидатски листи би трябвало да се определи на по-ранна дата, която да бъде по-отдалечена от изборния ден.
2. Включването на ясна дефиниция за термина “данни”, използван в чл. 48 ал. 5 на Избирателния закон, би предоставило така необходимите насоки.
3. Определянето на краен срок за отвод на кандидати и оттегляне на партии и коалиции, който да предшества в достатъчна степен изборния ден би предотвратило необходимостта от нанасяне на промени в бюлетините в последния момент или използването на бюлетини, които не са били актуализирани.
4. Големите разлики между броя на необходимите подписи, които трябва да бъдат внесени, от една страна, от политическите партии, желаещи регистрация, и – от друга страна, от независимите кандидати, които желаят да участват в изборите заслужават да бъдат разгледани, с оглед на по-близкото изравняване на изискуемия брой.
5. Избирателният закон би следвало да включва разпоредба, посочваща необходимото мнозинство за вземане на решения от избирателните комисии.
6. Акредитираните наблюдатели би следвало да бъдат допускани до редовните заседания на ЦИК. Присъствието на ограничен брой наблюдатели би засилило още повече прозрачността в дейността на ЦИК, без да пречи на работата на заседанията.
7. Би следвало да се приемат законови разпоредби, позволяващи на акредитираните местни и международни наблюдатели да проследяват обобщаването на резултатите от гласуването на районно и централно ниво.
8. Би трябвало да се допускат адвокати, които да представят случаите на жалбоподателите пред ЦИК, особено в случаи, по които решението на ЦИК е окончателно.
9. Нужно е да се помисли за процедури, които биха позволили на всички гласоподаватели с увреждания да дадат своя глас.
10. На лице е ясна необходимост да се обмисли възможността за замяна на сегашната система на многоцветни отделни бюлетини за всяка кандидатска листа с алтернативна система, която е свързана с по-малко разходи и може да се ползва с доверието на всички политически партии и коалиции.

В. РЕГИСТЪР НА ГЛАСОПОДАВАТЕЛИТЕ

11. Отчитайки трудностите, свързани с поддържането на регистъра на гласоподавателите в актуализиран вид, властите би следвало все пак да разгледат възможните методи за намаляване на големия брой неточности в избирателните списъци, сред които и обществено-просветни кампании, които да запознаят по-добре гражданите със системата на регистрация на гласоподавателите.

С. МЕДИИ

12. Практиката в обществените електронни медии от партиите и коалициите да се изисква да заплащат за всички свои появи по време на кампанията би следвало да се преосмисли. Определянето на относително високи цени за участие в програми по време на кампанията ограничава достъпа на обществеността до информация, и това буди особено съжаление, когато става въпрос за обществена електронна медия, която се финансира от такси, събирани от всички домакинства и имаща специално задължение да информира гражданите.

13. Нормативните разпоредби, които уреждат отразяването на предизборната кампания в обществените електронни медии са прекалено рестриктивни. Те би следвало да се преразгледат, с цел да се насърчат по-смыслените дискусии и дебати между участниците.

14. Необходимо е да се преразгледа системата на разделяне на партиите на две групи при участието им в дебатите по обществените електронни медии. Тази практика дава количествено преимущество на партиите, представени в предходния Парламент и постави в неблагоприятно положение новото движение, което водеше във всички сондажи на общественото мнение. На големия брой извънпарламентарни партии бе дадено твърде малко време, което ограничи възможността за провеждане на ефикасни дискусии.